

מבוא לקורסים בלימוד עצמאי "פרקים בהגות ובהיסטוריה יהודית" ד"ר אורה ויסקינד-אלפר

מטרות הקורס:

1. נתינת מבט-על על שיטתם של הוגים מרכזיים בעולם היהודי, הגדרת היסודות של משנתם וקווים מאפיינים בסגנונם; עיון בדרכי התמודדות של גדולי ישראל עם סוגיות הגותיות קלסיות ואקטואליות בתקופתם.
2. היכרות עם אירועים היסטוריים ותמורות שהותירו רושם בתולדות ישראל. התבוננות בהשלכות של אירועים היסטוריים על העם היהודי בתפוצותיו, ובהשפעתם על קווי מחשבה ופעולה. הנחת היסוד לכך היא כי הכרת הרקע ההיסטורי של הוגה מאפשרת הבנה טובה יותר של נסיבותיו ומטרותיו ומסייעת בהבנת ההווי של קהל היעד שלו וצורכיהם.
3. פריסת יריעה רחבה להבנת תופעות תרבותיות בעלות חשיבות מכרעת לא רק מבחינה היסטורית אלא גם להבנה עמוקה יותר של המציאות שלנו כיום.

הרציונל לקורס:

רכישת היכרות מקיפה כזו מתוך המקורות הראשוניים בלבד (ספרות המחשבה, פרשנות וכו') מצריכה לימוד מקיף, מעמיק וממושך של ספרים רבים מאוד, דבר שאינו ישים לרוב ציבור הלומדים. גם מי שיש לו פנאי למשימה, לא מובטח שיצליח לשקלל לבדו את הנלמד לכדי תמונה מקיפה. על כן קורס זה בנוי ממחקרים ומאמרים מסכמים המאפשרים לנו הצצה אל תוך עולמם הרחב של גדולי ישראל והעם היהודי כולו והערכת הנסיבות ההיסטוריות המורכבות שבהן חיו ופעלו.

יחידות הלימוד ומבט על נושאים מתוכם:

חלק מהמחקרים מתמקד בהוגים ספציפיים. חלק אחר מציג תמונה רחבה של תופעות תרבותיות, היסטוריות וחבריות כלליות, עם פחות התייחסות לשיטות ולאישים בודדים.

א. מתקופת הגאונים עד גירוש ספרד

יצירתם הספרותית של הגאונים; פילוסופיה, הלכה ופולמוסים פנים-יהודיים; ארץ ישראל והעליות אליה; חסידות אשכנז; קהילות ישראל בארצות האסלאם והנצרות

ב. ראשית העת החדשה (מגירוש ספרד עד המאה ה-19)

הפזורה היהודית הספרדית אחרי הגירוש; ארץ ישראל בדורות הראשונים אחרי הגירוש; האנוסים וראשית האינקוויזיציה; החברה היהודית במערב ובמזרח אירופה; תנועות משיחיות והשבתאות; פראג וחכמיה

ג. המאה ה-19 וה-20

תורת החסידות; בין חסידים למתנגדים; תנועת המוסר; תמורות חברתיות: השכלה, אמנציפציה, ציונות; התמודדות עם אתגרי המודרנה במזרח ובמערב; ארץ ישראל והיחס אליה

ד. התקופה המודרנית

הגות יהודית ותגובותיה לזמן החדש במזרח ובמערב; השואה; עיון במפעלן ובמשנתן של דמויות מופת.

תוכן החוברות:

מחקרים אקדמיים בלבד, ללא מקורות ראשוניים. המאמרים בעלי מבנה ברור ופשוט, כתובים בשפה נגישה ובדפוס מאיר עיניים. בתוכנם ובסגנונם, מחקרים אלה מתאימים לעולמה הרוחני של המכללה ושל תלמידיה ותלמידותיה.

הנחיות ועצות ללימוד החוברות והתכונות למבחן

1. **תנאי הקורס:** כל יחידת לימוד בקורס זה מזכה ב-2 נ"ז, והיא שווה לקורס אקדמי שנתי (28 הרצאות של שעה וחצי). אף על פי שהקורס פוטר אותך מנוכחות בכיתה, אין להניח שהמתכונת של לימוד עצמאי היא בהכרח "קלה" יותר, או שישפיקו לך כמה ימים ולילות של קריאה לקראת המבחן. על כן, יש להשקיע את המאמץ הראוי לכמות התכנים שבחוברת ולאיכותם ולהשאיר לעצמך זמן בסוף לחזרה ולעיבוד הדברים.

2. **המבנה של החוברת והזיקה בין המאמרים:** בתחילת כל חוברת יש רשימה של המחקרים שבחוברת. הרשימה היא לפי סדר א"ב ומשקפת את סדר הופעת המקורות בחוברת. במבחן, לא תתבקשו להשוות בין דעות החוקרים או בין מאמר למאמר, לציין הבדלים או נקודות דמיון, להעריך את האחד מול השני וכו'. יחד עם זאת, יש כמובן לשים לב לזיקות בין הדברים ולאפשרות של יצירת תמונה כוללת (של תקופה או של תופעה) בעזרת כמה מחקרים, כל אחד עם תרומתו.

3. **עצות ללימוד מועיל ולכתיבת תשובות טובות:** השאיפה היא להגיע להבנת עומק וראייה רחבה, ולא לשחזור שטחי של ריבוי פרטים קטנים. לכן כדאי מאוד לנסות להבחין במידע החשוב (דמויות מרכזיות, תאריכים עיקריים, מקומות ואירועים מכריעים) ולהכיר בחשיבותו של מידע זה בתוך הקשר כולל. למשל: חשוב לדעת את סימני ההיכר של המציאות החברתית והתרבותית שבה חי ופעל המהר"ל מפראג (איום האינקוויזיציה, מעמדה של התורה שבעל פה בעיני בני דורו, תגליות המדע והשפעתן על משנתו ההגותית). פחות חשוב לזכור את שנת לידתו ומותו, הכותרות של חיבוריו, הנושאים הנדונים בכל אחד מהם, המקומות שבהם שימש ברבנות וכד'.

4. **קווים להערכת המבחן:** תשובה מוצלחת מציגה בנאמנות את הכתוב במחקרים ומעידה על הבנת התכנים כצורתם. לאור זה, עדיף לא להרחיב על ידיעות ממקומות אחרים (שיעורים ששמעת, ספרים שקראת). לעתים השאלה תכלול סעיף המבקש תגובה או התרשמות אישית מהחומר הנלמד. כדאי לתת את הדעת לאספקט זה בשעת הקריאה, ולחשוב על התכנים ועל משמעותם עבורכם כלומדים. המחקרים כוללים הערות שוליים, לעתים נרחבות, עם מידע מפורט על נושאים שונים. קריאתן היא בגדר רשות. ניתן לכתוב תשובות מספקות במבחן מבלי להתייחס אליהן. אולם לתשובות מצטיינות, העיון בהערות שוליים נבחרות בוודאי יתרום.

5. **מתכונת המבחן:** המבחן יהיה ללא מיקוד מתוך החוברת. זאת אומרת, בכל מועד יש ללמוד את כל המחקרים שבחוברת. מומלץ לא להסתכן עם לימוד חלקי שמא תיפולנה השאלות על חומר שלא עיינת בו. המבחן בחומר סגור – ללא החוברת וללא סיכומים. זמן המבחן – 90 דקות. בטופס המבחן תופענה 6 שאלות, מתוכן יש להשיב על 4, כל אחת = 25 נק'. אין בונוס לתשובות נוספות.

6. שאלות לדוגמה

א. החוקר משה כהן מציג את דמותו של הוגה פלוני ומתבונן הן בעולמו הרוחני והן במציאות ההיסטורית בו הוא חי ופעל. מתוך דיונו של כהן, ציינו 3 היבטים של מציאות זו שנראים לך מעניינים במיוחד. הסבירו את תרומתם של היבטים אלה להבנת שיטתו של ההוגה פלוני ואת הנושאים המרכזיים בהם עסק, לדברי כהן.

ב. מנו 4 אתגרים מרכזיים (רעיוניים, ערכיים, פוליטיים) של תקופתו של רס"ג, והסבירו כיצד ביקש רס"ג להתמודד עמם בשני מישורים: במפעלו הספרותי ובהנהגתו החברתית.

ג. בעקבות קריאתך את מאמרו של חוקר פלוני, ציינו 3 רעיונות מרכזיים שנראים לך משמעותיים במיוחד להבנת נושא זה. כיצד התרשמת מדבריו (התנגדות, הסכמה, תהייה, סקרנות...)? נא לנמק ולהסביר את דבריך!

בהצלחה ולימוד פורה!